

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN UZAKTAN EĞİTİME ERİŞİMİ

MART, 2021

**Konak
Mültec
Derneği**

Konak Mülteci Derneği

Etiler Mahallesi 1270 Sokak No: 10
Kapılar Basmane Konak İzmir

konakmultecimerkezi.wordpress.com

konakmultecimerkezi@gmail.com

 / / konakmulteci

 506 128 88 28

Rapora Katkı Sunanlar

Ezgi Baltalı
 Mete Hüsünbeyi
 Sevda Aydın
 Büşra Akar
 Gökçe Köprülü
 Merve Dođan

Tasarım: Na&Kil Reklam Ajansı (ajansna@hotmail.com)

İzmir, Mart, 2021

Raporun tüm hakları Konak Mülteci Derneği'ne ait olmakla beraber kaynak göstererek kullanılabilir.

Bu rapor, Etkiniz AB Programı kapsamında Avrupa Birliđi finansal desteği ile üretilmiştir. Görselin içeriğinden yalnızca Konak Mülteci Derneği sorumludur ve Avrupa Birliđi'nin görüşlerini yansıtmamaktadır.

İçindekiler

01

Genel
Değerlendirme

03

Uluslararası
Sözleşmeler

05

Anket
Sonuçları

13

Politika
Önerisi

Genel Değerlendirme

Dünya Sağlık Örgütü (World Health Organization – WHO) tarafından Koronavirüs COVID-19 salgınının ardından pandemi ilan edilmesiyle, alınan önlemler kapsamında Türkiye’de de örgün eğitime ara verilerek uzaktan eğitime geçildi. Uzaktan eğitimde bir yıl geride kalırken Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), 2020-2021 eğitim öğretim yılının ikinci döneminde haftada iki gün yüz yüze diğer günlerde de uzaktan eğitimin devam edeceğini açıkladı. Ancak yaşanmak zorunda kalınan uzaktan eğitim süreci, “dijital uçurum” ve var olan eşitsizlikleri daha da derinleştirdi.

Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (United Nations High Commissioner for Refugees-UNHCR), açıkladığı raporunda pandemi sürecinde dünyadaki mülteci öğrencilerin yarısının eğitimden koptuğuna işaret etti. Raporunda, özellikle mülteci kız çocukları için daha da ciddi bir tehlike olduğu vurgulandı. Mülteci kız çocuklarının eğitime erişimlerinin erkeklere göre daha düşük bir seviyede seyrettiği belirtilen raporda, kızların ortaöğretime geldiklerinde okula kayıt oranlarının erkeklere kıyasla yarı yarıya daha azaldığı kaydedildi.

UNHCR, okullar tekrar açıldığında ortaöğretimdeki mülteci kızlarının yarısının okula geri dönmeyeceğini tahmin ediyor. Mülteci öğrencilerin eğitim hayatından kopması, pandemi sürecindeki ekonomik kayıplara da bağlı olarak onların çalışma yaşamına dahil olma ihtimalini de güçlendiriyor.

Göç idaresi Genel Müdürlüğü verilerine göre, pandemi öncesinde okul çağındaki mülteci çocukların yalnızca %63'ü öğrenimine devam ediyordu. Mülteci çocuklar arasında okullaşma oranı halihazırda düşükken, pandemi sonrası uzaktan eğitime erişim ile ilgili yaşadıkları ek sorunlar mülteci çocukların okuldan kopma riskini daha da arttırmıştır.

Pandemi sonrası mülteci çocukların uzaktan eğitime erişimlerine ilişkin durumu belirlemek üzere semtimizdeki 50 çocuk ve ailesiyle yaptığımız görüşme ve anket sonuçlarına göre, yalnızca 30 aile çocuklarının uzaktan eğitimden faydalanabildiğini belirtmiştir. Uzaktan eğitime erişebilen çocukların ise, ne yazık ki yalnızca 5'i derslere her zaman katılabildiğini söylüyor.

Derslere katılımı engelleyen faktörleri ise, evde yeterli sayıda teknik ekipman olmaması, evde internetin olmaması veya yetersiz olması, mülteci çocukların dil engeli, evdeki koşulların yetersizliği, öğretmen ilgisizliği ve son olarak Eğitim Bilişim Ağı (EBA tv)'ye erişim sorunu olarak sıralamak mümkün. Yine, bu 50 aile ile yapılan görüşmelerdeki çarpıcı sonuçlardan biri 26 çocuğun evinde televizyon dahi bulunmayışı.

Dolayısıyla, ev koşullarının yetersizliği ve teknik ekipman eksikliği, dil engeli sebepleriyle, mülteci çocukların, ana dili Türkçe olan yaşıtlarına kıyasla eğitim hakkına erişim konusunda çok daha fazla mağdur olduklarını söylemek mümkün.

Bunun yanı sıra, pandemi sonrası iş ve gelir kaybına uğrayan ailelerde, çocukların da ev içi emeğe ya da hane bütçesine katkı sağlaması ile ilgili beklentilerinde arttığını söylemek mümkün. Dolayısıyla, bu durum mülteci çocuklar arasında çocuk işçiliği oranlarının artmasına da zemin hazırlıyor.

Pandemi öncesinde mülteci çocukların okullaşma oranını artırmaya yönelik çalışmaların kazanımları da, mülteci çocukların uzaktan eğitime erişim konusunda yaşadıkları sorunlar nedeniyle kaybedilme riskiyle karşı karşıya.

Uluslararası Sözleşmeler Ne Söylüyor?

1948 yılında imzalanan BM İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi 14. maddesine göre herkesin zulüm karşısında başka ülkelere sığınma hakkı olduğu düzenlenirken 26. maddesinde eğitim hakkı ele alınıyor.

26. maddede "*Herkesin eğitim hakkı vardır. Eğitim hiç olmazsa ilk ve temel eğitim evrelerinde parasız olmalıdır*" ifadesi yer almaktadır.

Türkiye'nin de imzacısı olduğu 1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne Yönelik Sözleşme de taraf devletlere eğitim hakkından eşit yararlandırma konusunda yükümlülük veriyor.

Sözleşmenin 22. maddesinde "*Taraf Devletler, mültecilere, temel eğitim konusunda, vatandaşlarına uyguladıkları muamelenin aynısını uygulayacaklardır.*" deniliyor.

Birleşmiş Milletler Genel Kurulunda 1966 yılında kabul edilen Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesinin 'Uyarlanabilirlik ilkesi' devlete çocuğun (özellikle azınlık, çalışan, engelli ve mülteci olan) özel ihtiyaç ve yeteneklerine uygun eğitim sunma yükümlülüğü yükler. Başka bir ifadeyle eğitimin toplumun değişen ihtiyaçlarına ve öğrencilerin farklı kültürel ve toplumsal özelliklerine cevap verebilecek esneklikte olmasını önerir.

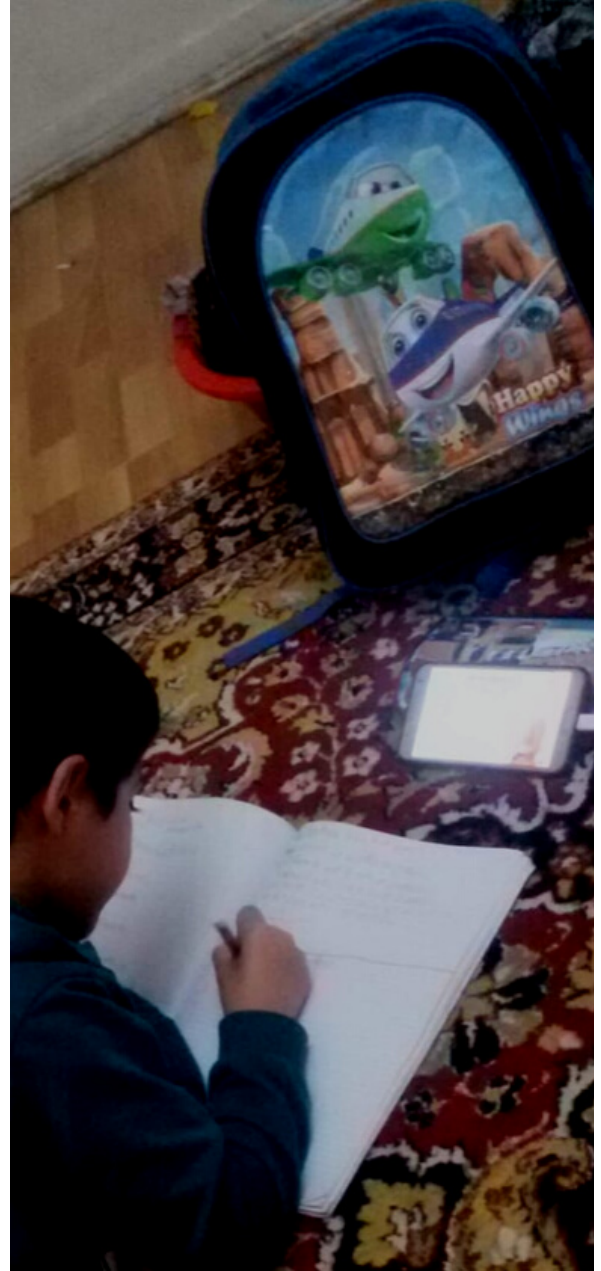
Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde kabul edilen Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesine göre taraf devletler Birleşmiş Milletlerin, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'nde ve Uluslararası İnsan Hakları Sözleşmelerinde herkesin, bu metinlerde yer alan hak ve özgürlüklerden ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasal ya da başka görüş, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet, doğuştan veya başka durumdan kaynaklanan ayrımlar dahil, hiçbir ayırım gözetilmeksizin yararlanma hakkına sahip olduklarını benimsediklerini ve ilân ettiklerini kabul eder.

Sözleşmenin 2. maddesinde çocuk haklarının bütün çocukların haklarının olduğunu vurgular ve "Doğum yerleri, konuştukları dil ne olursa olsun fark etmez. Büyüklerinin inançları ya da görüşleri nedeniyle hiçbir çocuğa ayırım yapılmaz." der.*

Yine sözleşmenin 28. maddesinde taraf devletlerin çocuğun eğitim hakkını kabul ettiğini ve bu hakkın fırsat eşitliği çerçevesinde kurulması gerektiğini dile getirir.

Türkiye tarafından 13 Ocak 1999 tarihinde imzalanan Tüm Göçmen İşçilerin Ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin 30. maddesinde de

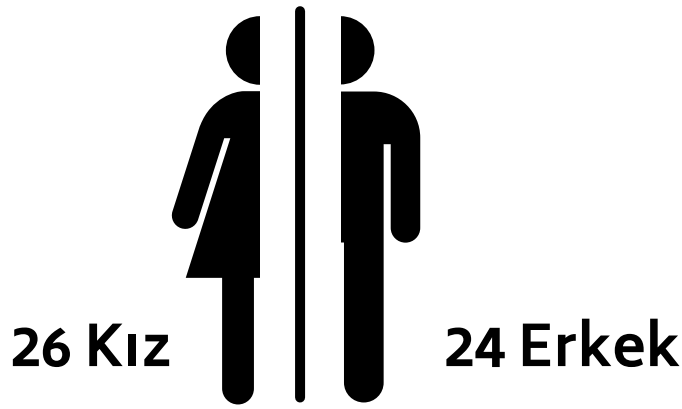
"Göçmen işçinin her çocuğu, ilgili Devletin vatandaşlarıyla eşit muamele ilkesi çerçevesinde eğitim alma temel hakkına sahip olacaktır. Okul öncesi kamu eğitim kurumlarına ve okullarına giriş göçmen işçinin veya eşinin çalıştığı Devletteki ikamet ve çalışmasıyla veya çocuğun ikametiyile ilgili düzensizlikler nedeniyle reddedilemeyecektir." ifadeleri yer alıyor.

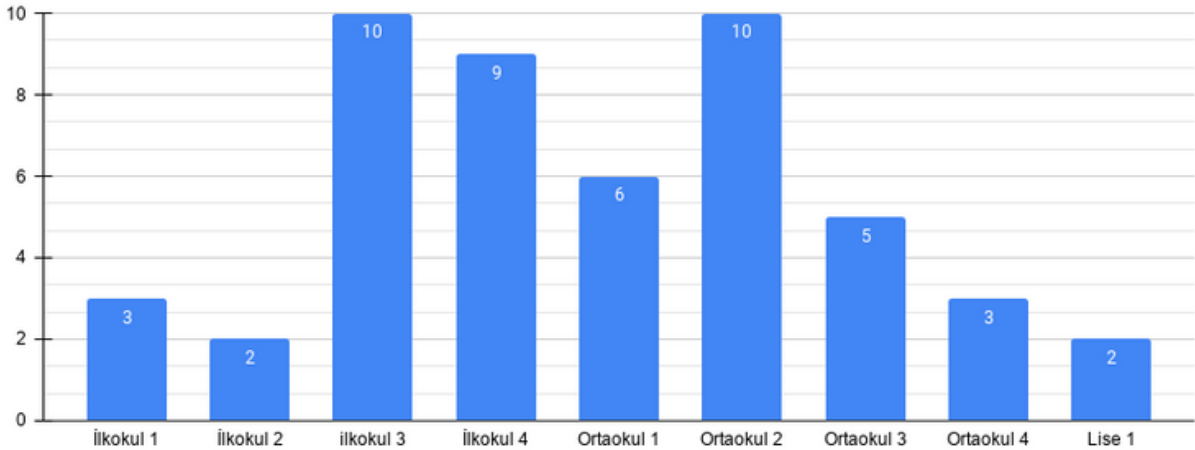
Anketimizin Sonuçları

Cinsiyet Dağılımı

Anket, Suriyeli mültecilerin yoğun olarak ikamet ettiği Basmane Kapılar bölgesindeki 50 ayrı evde yaşayan öğrenim çağındaki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli çocuk ve aileleri ile yüz yüze görüşülerek gerçekleştirildi. Anketin amacı, Suriyeli mülteci çocukların uzaktan eğitime erişime takip etme oranlarını ve uzaktan eğitime erişiminin önündeki engelleri öğrenmek. Anket görüşmeleri 18-30 Ocak 2021 tarihleri arasında gerçekleştirildi. Anket çalışmaları sırasında maske ve mesafe kuralları dikkate alındı. Görüşmelerde cinsiyet dağılımına önem gösterildi.

Sınıflara Göre Dağılım

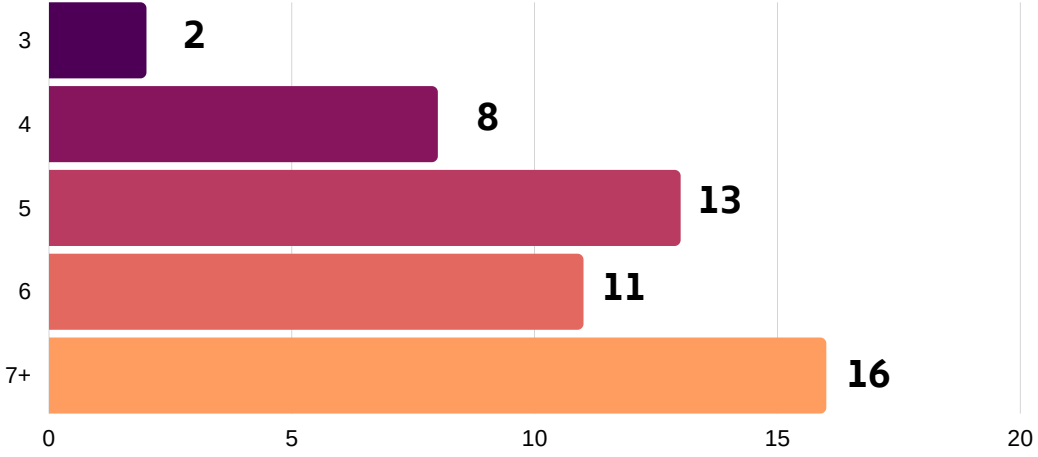
Anket çalışması sırasında ilkokul 1. sınıfa giden 3, 2. sınıfa giden 2, 3. sınıfa giden 10, 4. sınıfa giden 9, ortaokul 1. sınıfa giden 6, 2. sınıfa giden 10, 3. sınıfa giden 5, 4. sınıfa giden 3 öğrenci ile görüşüldü. Liseye giden sadece 2 öğrenci ile görüşülebildi. Lise çağındaki Suriyeli mültecilerin okullaşma oranı düşük olduğu için katılım oranı da düşük kaldı.

Hane Başı Kişi Dağılımı

'Evde kaç kişi yaşıyor' sorusuna 2 aile 3 kişi, 8 aile 4 kişi, 13 aile 5 kişi, 11 aile 6 kişi ve 16 aile 7 ve daha üzeri kişi cevabını verdi.

5,5

*Hane başı ortalama birey sayısı

Hane Başı Öğrenci Dağılımı

'Evde okula kayıtlı kaç öğrenci var' sorusuna 9 aile 1, 15 aile 2, 16 aile 3, 6 aile 4, 4 aile ise 5 ve daha fazla cevabını verdi.

2,6

*Hane başı ortalama öğrenci sayısı

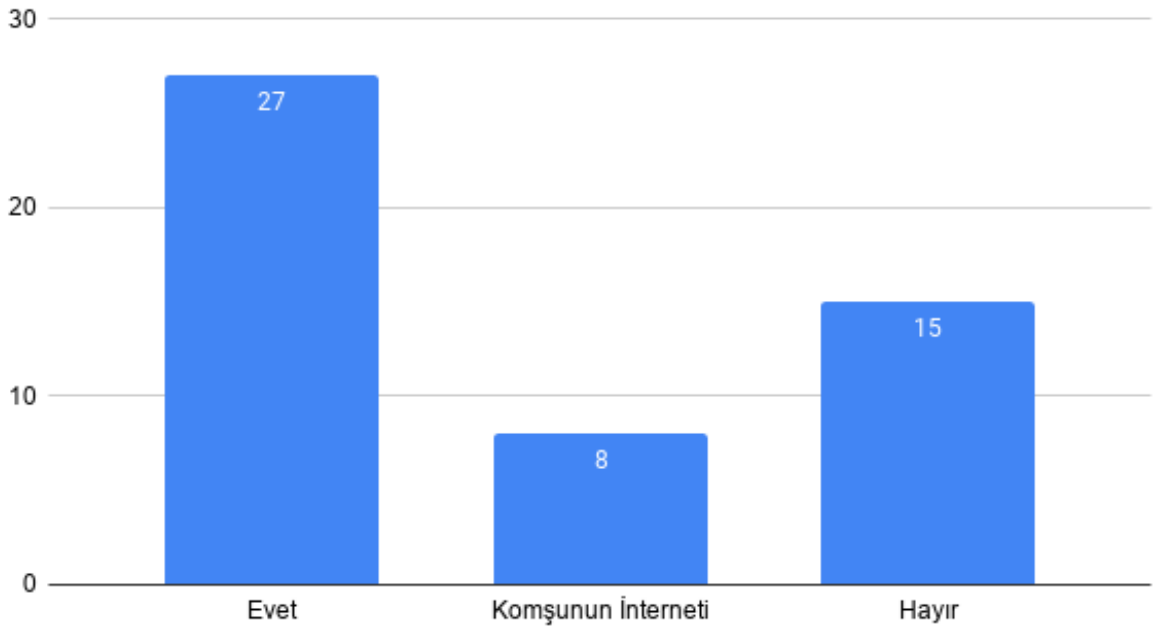
Evde dersleri takip etmeye uygun ortam var mı?

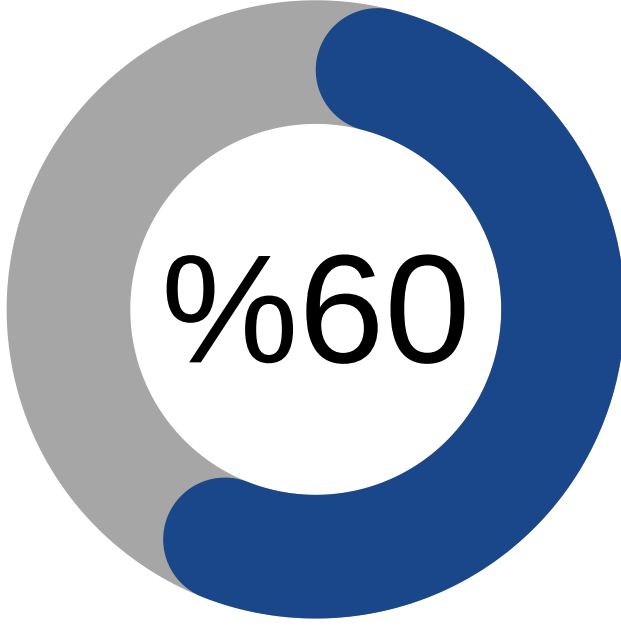
'Evde ders saatleri esnasında çocukların tek başına kullanabileceği alan var mı?' sorusuna sadece 7 aile 'evet' cevabını verebildi. 43 aile çocukların dersleri dinleyebileceği bir alan olmadığını belirtti.

Evdeki internet durumu

'İnternete (wi fi) erişiminiz var mı' sorusuna 27 aile 'evet' 15 aile ise 'hayır' cevabını verdi. 8 aile ise komşuları birlikte ortak internet kullandıkları dile getirdi.

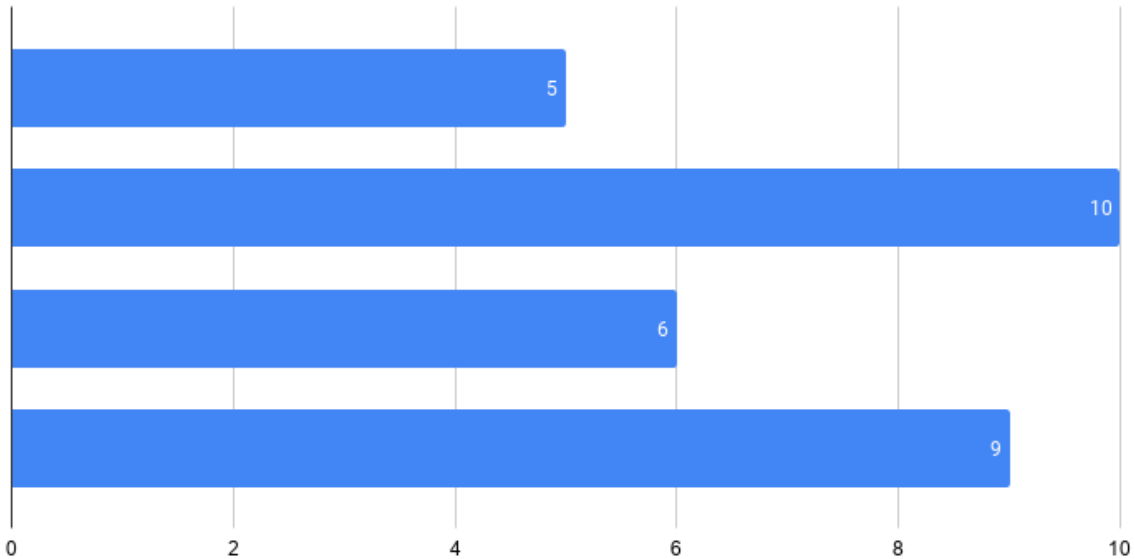

Uzaktan eğitime erişim oranı

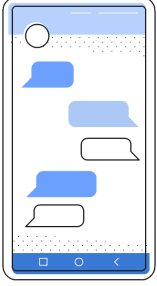
'Çocuğunuz uzaktan eğitimdeki dersleri takip edebiliyor mu?' sorusuna 30 aile evet cevabını verirken 20 aile ise hayır cevabını verdi.

'Çocuklar uzaktan eğitim sürecinde derslere ne sıklıkla katılabiliyor?'

'Çocuklar uzaktan eğitim sürecinde derslere ne sıklıkla katılabiliyor?' sorusuna 5 aile 'her zaman' 10 aile 'genellikle' 6 aile 'bazen' 9 aile de 'nadiren' cevabını verdi.

Çocuklarınız dersleri hangi araçlarla takip ediyor?

22

5

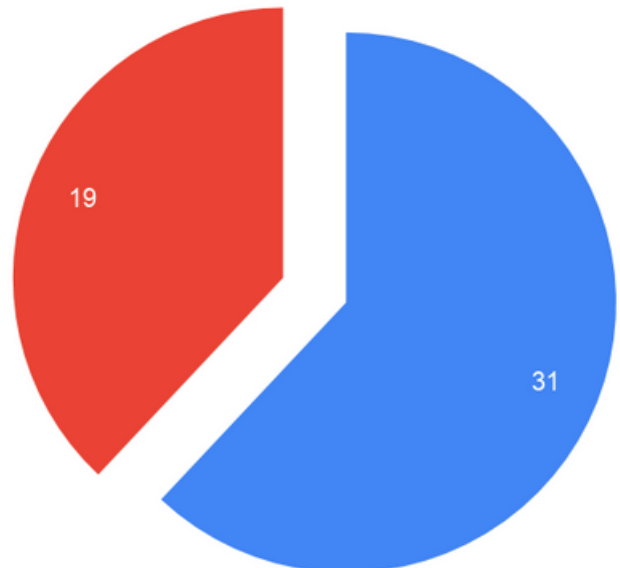
1

Çocuklarının dersleri takip ettiği belirlenen 30 aileden 22'si derslerin cep telefonu ile 5'i tablet, 1'i de bilgisayarla takip ettiği cevabını verdi. 2 aile ise çocuğunun derslerini hem cep telefonu hem de tabletle takip ettiği belirtti.

'Herhangi bir kurum bilgisayar ya da tablet desteğinde bulundu mu?' sorusuna ise sadece 3 aile olumlu cevap verdi. 1 aile belediyeden, 1 aile Milli Eğitim Bakanlığı'ndan 1 aile de bir sivil toplum kuruluşundan tablet desteği aldığını belirtti. Diğer aileler belediye ve yerel yönetimlere başvurdukları halde olumlu geri dönüş alamadıklarını dile getirdiler.

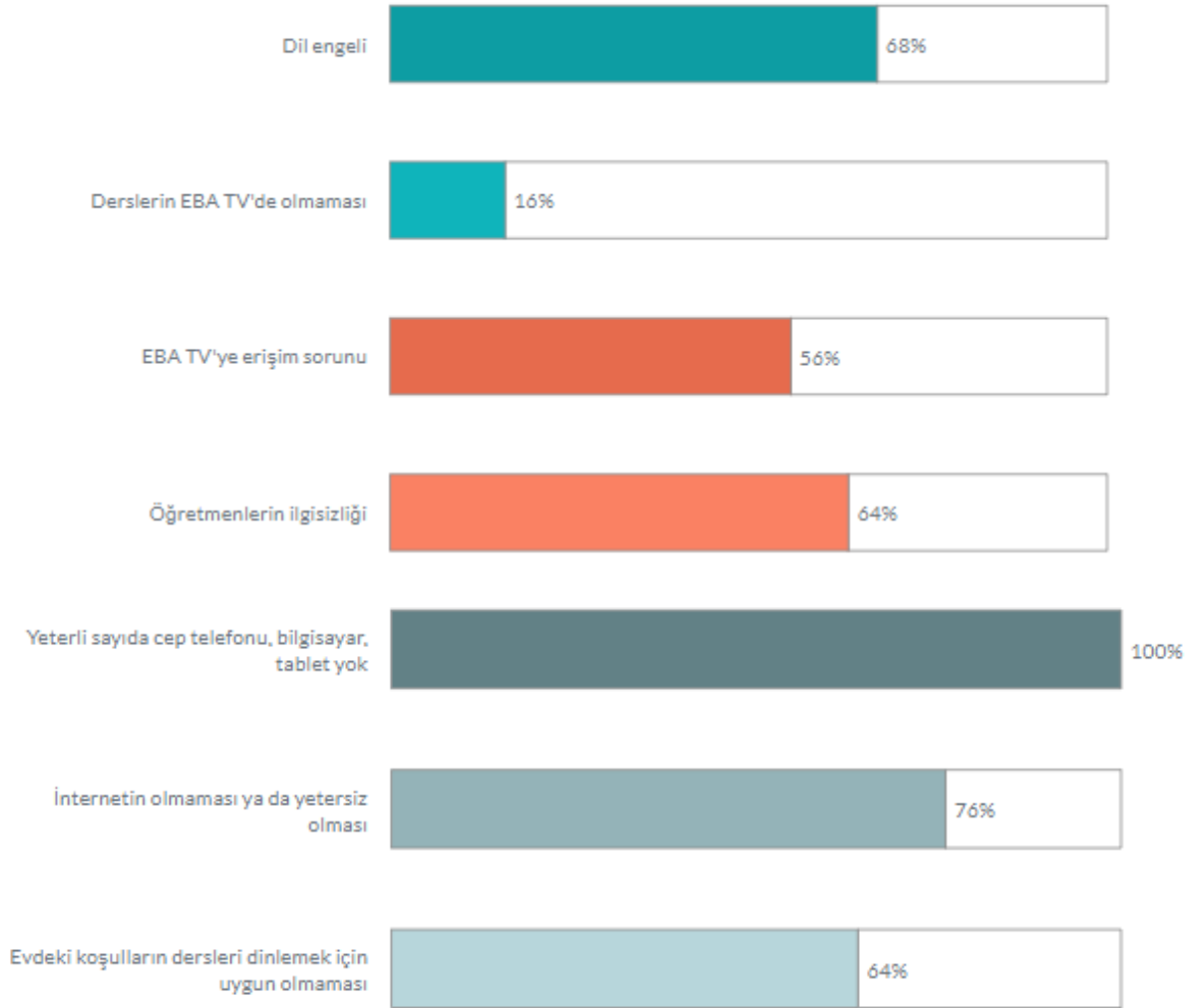
Okul yönetimi ya da öğretmenler iletişim kurdu mu?

Okul yönetimi ve öğretmenler, uzaktan eğitim sürecinde çocuklarınızın ihtiyaçları ile ilgili sizinle iletişime geçti mi? sorusuna 50 ailenin 19'u evet cevabını verdi. 31 aile ise okul yönetimi ya da öğretmenlerin uzaktan eğitim sürecinde kendileri ile temas kurmadığını dile getirdi.

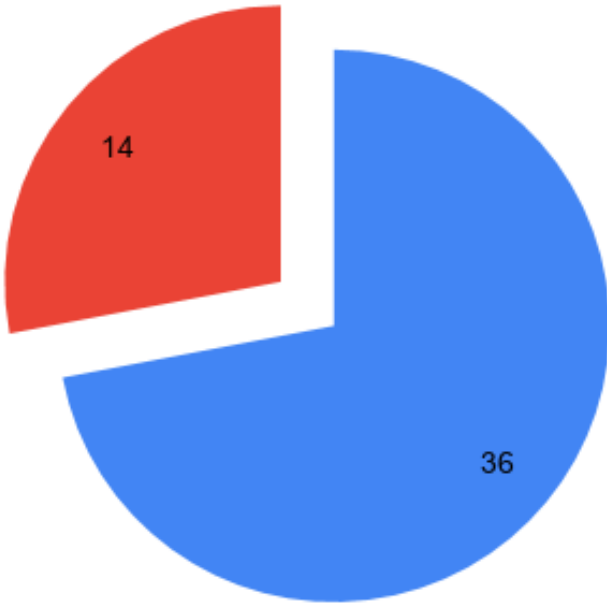
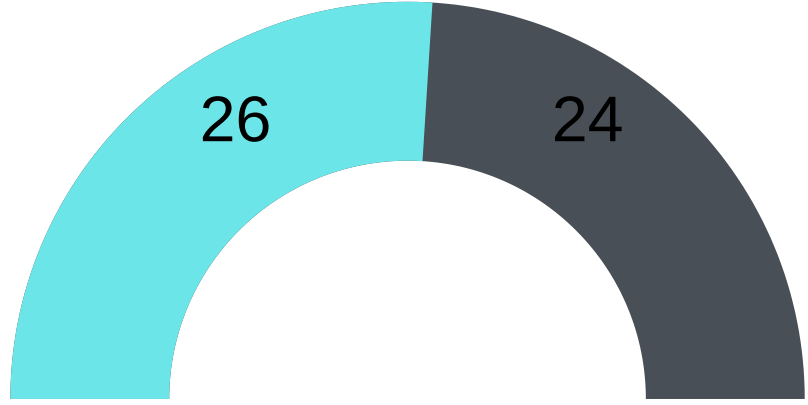
Çocuklarınız dersleri düzenli takip edemiyorsa bunun nedenleri nedir?

'Çocuklarınız dersleri düzenli takip edemiyorsa bunun nedenleri sizce nedir?' 25 aile 'Yeterli sayıda cep telefonu, bilgisayar, tablet olmaması', 19 aile 'internetin olmaması ya da yetersiz olması', 17 aile 'dil engeli', 16 aile 'evdeki koşulların dersleri dinlemek için uygun olmaması' ve 'öğretmenlerin ilgisizliği', 14 aile 'EBA'ya erişim sorunu' cevabını verdi. (Bu soru dersleri çocukları dersleri düzenli olarak takip etmeyen 25 aileye soruldu)

Evde televizyon var mı?

'Evde televizyon var mı' sorusuna 26 aile hayır cevabını verdi.

Çocuklarınız TRT EBA'yı takip ediyor mu?

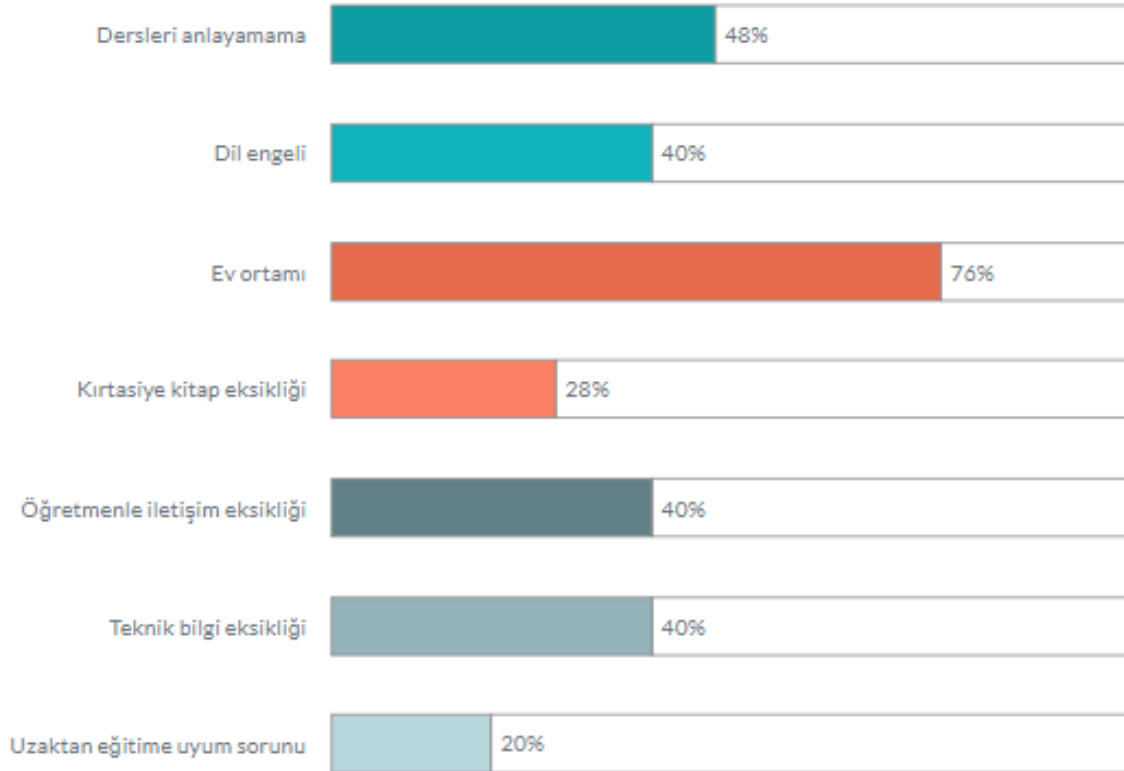
'Çocuklarınız TRT EBA'yı takip ediyor mu' sorusuna sadece 14 aile 'evet' cevabı verdi.

Evet cevabı veren ailelere takip etme sıklıkları da soruldu. 4 aile 'genellikle', 6 aile 'bazen' ve 4 aile de 'nadiren' cevabı verdi. 14 ailenin 12'si TRT EBA'nın çocuklarının eğitimi için faydalı olduğu cevabını verdi.

Çocukları uzaktan eğitimi takip eden 30 aileye 'Genel bir değerlendirme yapmanız gerekirse, sizce çocuklarınızın uzaktan eğitim yoluyla aldığınız eğitimi yeterli görüyor musunuz?' sorusu yöneltildi. Sadece 5 aile verilen eğitimin yeterli olduğunu dile getirdi.

Eğitimin yeterli olmaması sebebi

Verilen eğitimi yeterli bulmayan 25 aileye 'bunun nedenlerini açıklayabilir misiniz?' sorusu yöneltildi. Birden fazla tercihin işaretlenebileceği soruya ailelerin 19'u 'ev ortamı', 12'si 'dersleri anlayamama', 10 aile 'dil engeli', 'öğretmenle iletişim eksikliği', 'teknik bilgi eksikliği', 7 aile 'kırtasiye kitap eksikliği' ve 5 aile 'uzaktan eğitime uyum sorunu' cevabını verdi.

Politika Önerisi

Okul çağındaki mülteci çocukların tamamının öğrenimlerine devam etmesini sağlamak önceliğimiz olmalıdır. Pandemi öncesi dönemde gündeme getirdiğimiz gibi öğrenimine devam eden mülteci çocukların, yaşlılarıyla aynı imkanlara erişebilmeleri ve akademik başarılarının artırılması amacıyla ana dillerinde desteklenmeleri büyük önem taşıyor. Bu amaçla halihazırda hazırlanmış olan eğitim materyallerine daha çok çocuğun erişebilmesine yönelik çalışma yapılması ve yeni eğitim materyalleri üretilmesi gerekmektedir.

Bunun yanı sıra uzaktan eğitim döneminde daha da belirginleşen eşitsizliklerin giderilebilmesi için, mülteci çocukların internet, televizyon, tablet, bilgisayar gibi teknik ekipman eksikliklerinin giderilmesi gerekmektedir.

Sınıfında mülteci öğrenci bulunan öğretmenlerin ise, çocukların özel ihtiyaçları hakkında bilgilendirilmesi, bunun yanı sıra mülteci öğrencilerin yaşamakta oldukları sosyoekonomik sorunlar ve uyum sorunlarına ilişkin psikososyal açıdan desteklenmeleri önem taşımaktadır. Sınıfında mülteci çocukların bulunduğu öğretmenlerle yapılan bazı çalışmalarda öğretmenler mülteci çocukların eğitiminde kendilerini yeterli hissetmediklerini, eğitim ortamlarını mülteci çocukların ihtiyaçları doğrultusunda düzenlemediklerini ve müfredatın mülteci çocukların eğitimi açısından yeterli olduğunu düşünmediklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca, mülteci çocukların uyum sorunlarının çözümüne yönelik olarak öğrencilerin Türkçe öğrenmeleri açısından desteklenmelerini ve okula destek derslerine katılımlarının sağlanması gerektiğini ifade etmişlerdir.

Son olarak, bu çalışmaları gerçekleştirirken uyum kavramına bütüncül bir açıdan bakmak, uyumu yalnızca mülteci çocukların okula uyumu olarak değil, mülteci çocukların buldukları sınıflardaki öğretmenler ve diğer öğrencilerin de uyumuna yönelik çalışmalar yapmak gerekmektedir. Bu amaçla bu sınıflarda uyum üzerine gerçekleştirilecek psikososyal destek çalışmaları büyük fayda sağlayacaktır.

Mülteci çocukların eğitim yaşamından kopmalarına neden olan etkenlerin başında ebeveynlerinin yaşadığı ekonomik zorluklar gelmektedir. Türkiye'deki mülteci nüfusun büyük çoğunluğu kentlerde ve olumsuz koşullarda yaşamaktadırlar. Covid-19 sürecinden de en çok etkilenen gruplardan biri de yine mülteci nüfus olmuştur. Pek çok çalışmanın sonuçlarına göre, pandemi öncesi dönemde de mültecilerin büyük çoğunluğu kira ve gıda giderlerini harcamakta güçlük yaşamakta iken, pandemiyle birlikte iş ve gelir kaybına uğrayan mülteciler de oldu.

Ebeveynlerinin yaşadığı ekonomik zorluklar nedeniyle pek çok mülteci çocuk evin gelirin katkı sağlamak amacıyla çalışmak ya da ev içi işlere yardımcı olmak zorunda kaldığı için eğitim yaşamından kopmaktadır.

Bu nedenle ebeveynlerin çalışma yaşamına katılımı, düzenli bir gelir sahibi olması ve sosyoekonomik açıdan desteklenmesi çocukların eğitimlerine devam edebilmesi açısından da önem taşımaktadır.

Bunun yanı sıra, ebeveynler dil engeli nedeniyle çocuklarının derslerine yardımcı olma imkanına neredeyse hiç sahip olamıyor. Çocuklar, derslerine yardımcı olabilecek herhangi bir yetişkin olmadan öğrenimlerine devam etmeye çalışıyorlar.

Her ne kadar öğrenimlerine devam eden mülteci çocuklar arasında akıcı bir şekilde Türkçe konuşabilen çocuklar olsa da dersleri anadili Türkçe olan yaşitları kadar iyi kavrayamamaktadırlar. Bu nedenle mülteci çocukların buldukları sınıflarda çocukların kendi dillerinde de eğitim alabilmelerine olanak sağlayacak çift dilli öğrenim materyalleri geliştirilmelidir. Mülteci çocuklarına okul derslerine ek olarak, Türkçe dil öğrenimi ve derslerine yardımcı etütlerle desteklenmeleri gerekmektedir.

Yine sınıfında mülteci öğrenci bulunan öğretmenlerin bu çocukların özel ihtiyaçları hakkında bilgilendirilmesi gerekmekte, ders müfredatının mülteci öğrencileri de kapsayacak şekilde yeniden düzenlenmesi ve öğretmenlerin mülteci çocukların aileleriyle yapacakları görüşmeler, veli toplantılarında çeviri desteğinden faydalanabilmesine yönelik de çalışmalar yürütülmelidir.

Son olarak, normalleşme adımları kapsamında okulların yeniden açılması ile birlikte mülteci çocuklar ve ailelerinin Covid-19 sürecinde uymaları gereken tedbirler hakkında kendi dillerinde bilgilendirilmesi de yerinde olacaktır.

Yararlanılan Metinler

- Suriyeli Mültecilerin Eğitimine Yönelik Öğretmen Görüşleri, SERVET KARDEŞ, Berrin AKMAN İlköğretim Online, 2018; 17(3).
- Covid-19 Sürecinde İstanbul'un Farklı Yerleşimlerinde Çocukların Haklarına Erişimi Araştırması: Mülteci Çocuklardan Deneyimler, Small Projects Istanbul, Mayıs 2020
- Türk Kızılay Covid-19 Sürecinde Geçici ve Uluslararası Koruma Altındaki Çocukların Uzaktan Eğitime Erişimi Durum Analizi, Mayıs 2020
- Eğitim-Sen Salgın Günlerinde Uzaktan Eğitim Çalıştayı Sonuç Raporu, 4 Eylül 2020
- İstanbul Bilgi Üniversitesi Çocuk Çalışmaları Birimi, Çocuk Hakları Sözleşmesi Yayını